

ŽILINSKÝ
samosprávny kraj

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

MÚZEUM V SOLNOM ÚRADE

Projekt: Historická soľná cesta
Číslo projektu: PL-SK/ZA/IPP/I/008

Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou
z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja
v rámci Programu cezhraničnej spolupráce
Poľsko - Slovenská republika 2007 – 2013

© PhDr. Iveta Zuskinová, 2011

ISBN: 978-80-970094-6-5

Iveta Zuskinová

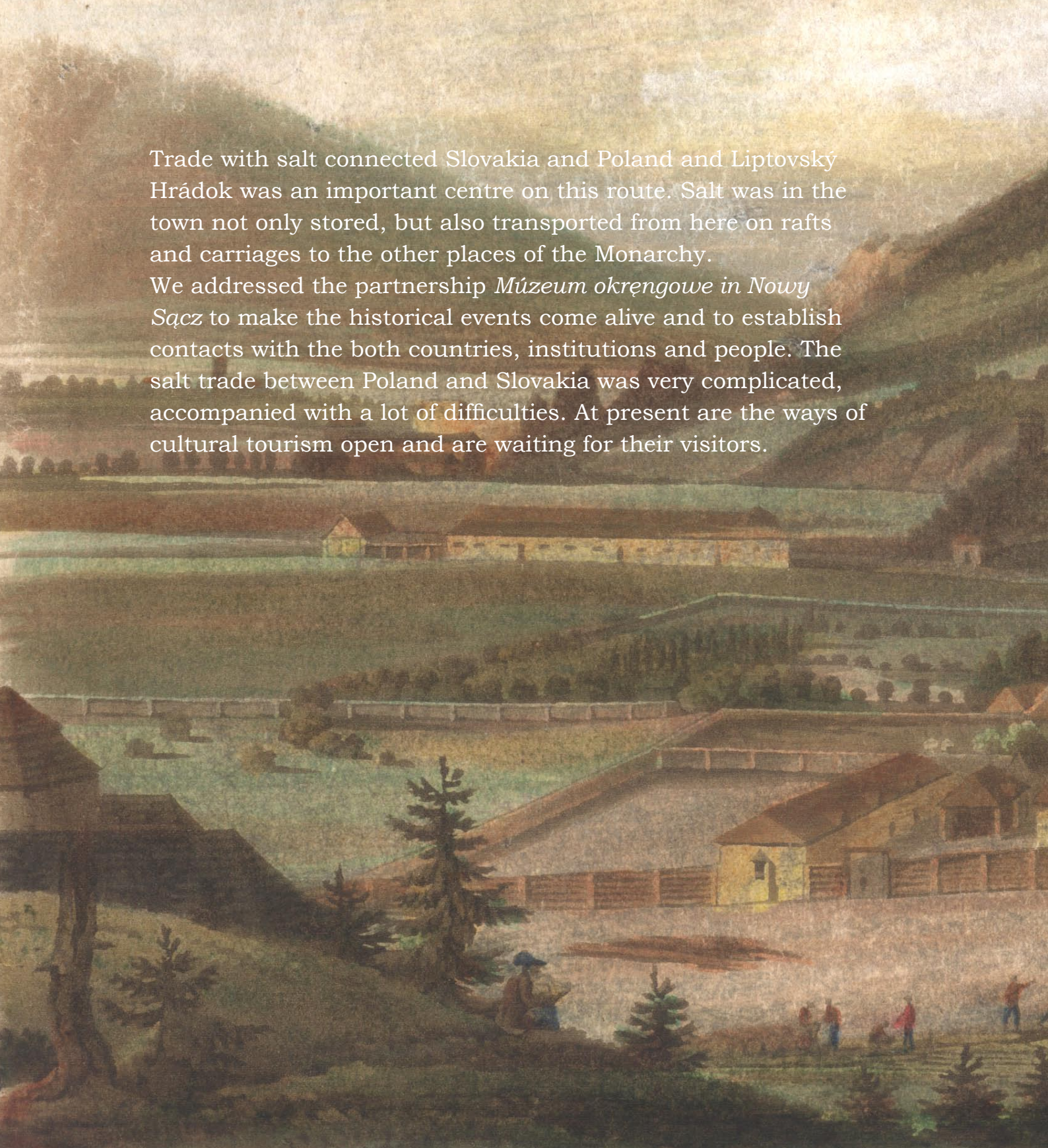
M Ú Z E U M
V SOL'NOM ÚRADE

Vďaka úspešnému projektu sa nám do rúk dostáva neveľká knižka, ktorá približuje cestu soli ako vzácnej suroviny a zdroja bohatstva, prevedie nás komorským mestečkom a pozve nás na návštevu do múzea. Z bohatej histórie nášho mesta sa nezachovalo veľa dokladov. Aby sme súčasníkom priblížili obraz niekdajšieho komorského mestečka, použili sme opisy kráľovskej fabrickej osady, ako nazval Liptovský Hrádok v roku 1822 gróf Alojz Mednyanský vo svojej Malebnej ceste dolu Váhom. Podoby budov, stavieb, ulíc a aj ľudí podľa Mednyanského opisov nakreslila prof. Janka V. Krivošová, významná architektka a výtvarníčka. Niektoré kresby sú len jednoduché perovky, ktoré však presne načrtávajú urbanizmus sídla, umeleckými dielami sú farebné pastely s obrazom života a práce ľudí. Nezastupiteľnú úlohu plnila budova bývalého Soľného úradu, dnes sídlo Národopisného múzea. Po rokoch znova pozýva vstúpiť do vnútra. Návštevníkov privítajú rekonštruované priestory, atraktívne expozície a výstavy. Skutočným prekvapením je v niektorých miestnostiach reštaurovaná a rekonštruovaná výtvarná výzdoba stropov a stien.

Thanks to a successful project a small publication has got to you. It will elucidate you the trade with salt as a precious mineral and income resource. You will make a tour round a historical town and the museum. It have not preserved many documents from the history of our town. To show the contemporaries the way of life in it in the past, we used descriptions from the work Picturesque Voyage Down the River Váh by Alojz Mednyanský from 1822. According to these descriptions Prof. Janka V. Krivošová painted buildings, streets and people. Some of them are simple line drawings exactly depicting town planning, the works of art are the colourful pastels showing the way of life. The building of the former Salt Office played an important role in the past. Nowadays it is the seat of the Ethnographic Museum and you are welcome to it. Reconstructed interiors, attractive expositions and exhibitions are waiting for you. The unique of the Museum are restored wall paintings.

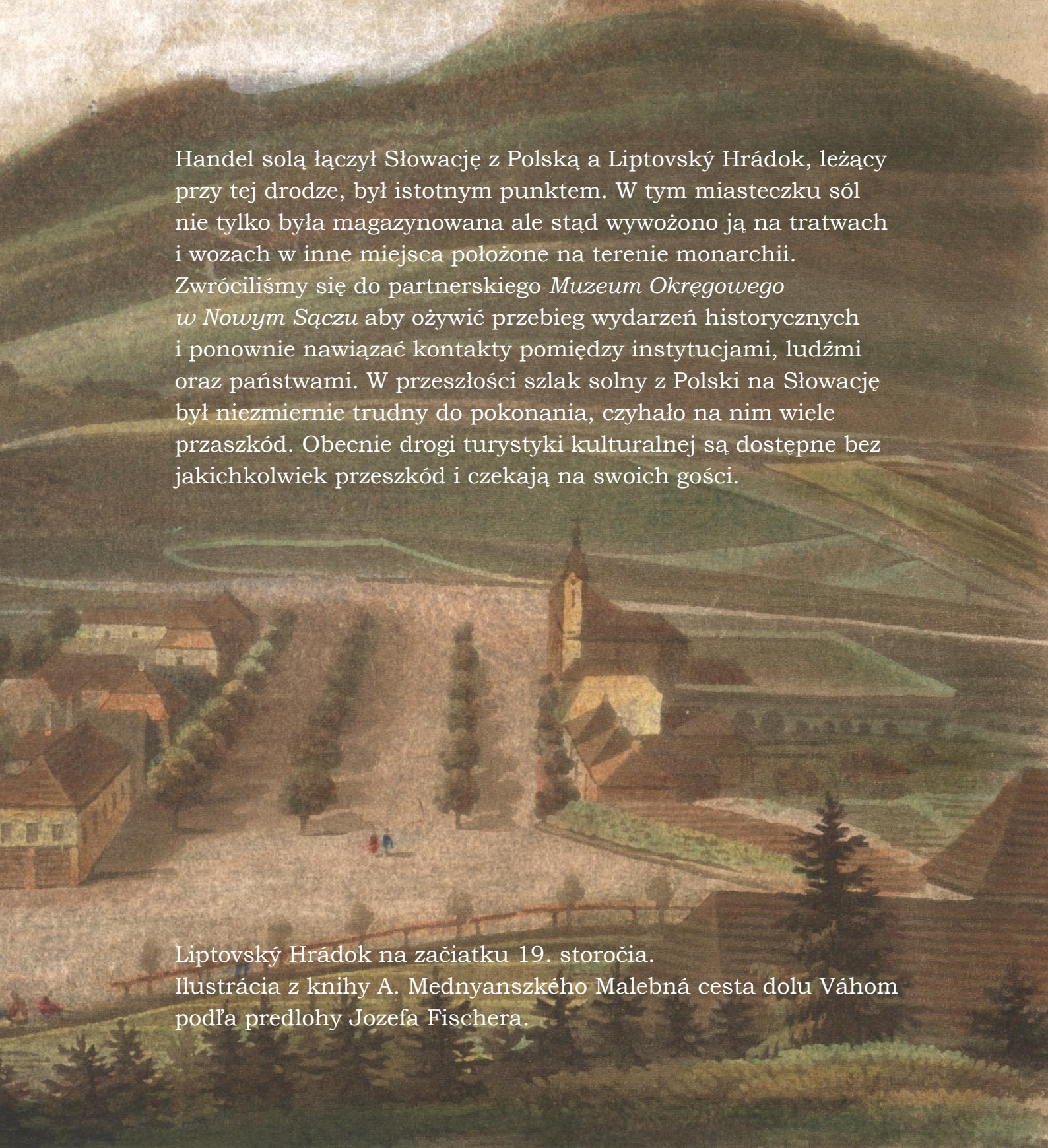
Dzięki projektowi, który osiągnął sukces mamy w rękach niewielką książkę, która przybliży nam szlaki dostawcze soli jako cennego minerału i źródła bagactwa, przeprowadzi nas uliczkami miasteczka i zaprosi do zwiedzenia muzeum. O bogatej historii naszego miasta nie zachowało się wiele dokumentów. Abyśmy współcześnie żyjącym przybliżyli obraz byłego miasteczka wykorzystaliśmy opisy królewskiej osady farycznej, jak Liptovský Hrádok nazwał w 1822 roku hrabia Alojz Mednyanský w swojej Malowniczej podróży po Váhu. Wygląd budynków, budowli, ulic oraz ludzi według opisów Mednyanskiego narysowała prof. Janka V. Krivošová, będąca znaną architektką i artystą plastykiem. Niektóre rysunki to tylko proste szkice, które jednak dokładnie kreślą urbanistykę siedziby a dziełami artystycznymi są kolorowe pastele przedstawiające obrazy z życia i pracy ludzi. Niezastąpioną rolę pełnił budynek byłego Urzędu Solnego, obecnie siedziba Muzeum Etnograficznego. Po latach ponownie zaprasza do swoich pomieszczeń. Zwiedzających przywita zrekonstruowane wnętrza, atrakcyjne ekspozycje i wystawy. W niektórych salach prawdziwą niespodzianką będą odnowione i zrekonstruowane dekoracje artystyczne sufitów i ścian.

Obchod so soľou spájal Slovensko s Poľskom. Liptovský Hrádok bol na tejto ceste významným strediskom. V mestečku sa soľ nielen skladovala, ale odtiaľto sa plťami a na vozoch rozvážala do ďalších miest monarchie. Oslovili sme partnerské *Múzeum okręngowe v Nowym Sączu*, aby sme oživili historické udalosti, a znova nadviazali kontakty medzi ľuďmi, inštitúciami, krajinami. Soľná cesta z Poľska na Slovensko bola v minulosti veľmi zložitá a spájala sa s mnohými ťažkosťami. V súčasnosti sú cesty kultúrneho turizmu otvorené a čakajú na svojich návštevníkov.

A historical painting depicting a landscape, likely a salt works. In the foreground, a large, light-colored building with a dark roof is visible, surrounded by a fence. A pond or stream flows through the middle ground, with several small figures and a dog near its edge. In the background, a long, low building with a dark roof stretches across the horizon, set against a backdrop of rolling hills and a cloudy sky. The overall style is that of a 19th-century historical painting.

Trade with salt connected Slovakia and Poland and Liptovský Hrádok was an important centre on this route. Salt was in the town not only stored, but also transported from here on rafts and carriages to the other places of the Monarchy.

We addressed the partnership *Múzeum okręgowie in Nowy Sącz* to make the historical events come alive and to establish contacts with the both countries, institutions and people. The salt trade between Poland and Slovakia was very complicated, accompanied with a lot of difficulties. At present are the ways of cultural tourism open and are waiting for their visitors.

Handel solą łączył Słowację z Polską a Liptovský Hrádok, leżący przy tej drodze, był istotnym punktem. W tym miasteczku sól nie tylko była magazynowana ale stąd wywożono ją na tratwach i wozach w inne miejsca położone na terenie monarchii. Zwróciliśmy się do partnerskiego *Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu* aby ożywić przebieg wydarzeń historycznych i ponownie nawiązać kontakty pomiędzy instytucjami, ludźmi oraz państwami. W przeszłości szlak solny z Polski na Słowację był niezmiernie trudny do pokonania, czyhało na nim wiele przeszkód. Obecnie drogi turystyki kulturalnej są dostępne bez jakichkolwiek przeszkód i czekają na swoich gości.

Liptovský Hrádok na začiatku 19. storočia.

Ilustrácia z knihy A. Mednyanského *Malebná cesta dolu Váhom* podľa predlohy Jozefa Fischera.

soľná cesta

Obchod so soľou patril už v 11. storočí k najvýznamnejším komoditám a výnosy z predaja soli boli jedným z hlavných zdrojov príjmov uhorských panovníkov. Kráľovská moc od samého začiatku kontrolovala vývoz soli do zahraničia a snažila sa zabezpečiť monopol na obchod s *bielym zlatom*. Z bohatých ložísk v sedmohradských soľných baniach prúdila soľ na Moravu, do Čiech i do rakúskych krajín.

Najbližším zdrojom soli pre sever Slovenska (a konkurentom domácich sedmohradských baní) sa od 13. storočia stali bohaté ložiská v malopoľskej Wieliczke a Bochnii, v oblasti Krakova. Veľká listina slobôd z roku 1265, vydaná obyvateľom Liptova kráľom Belom IV., okrem iného uľahčovala aj podmienky obchodu so susedným Poľskom, vrátane povolenia dovozu soli. Za poľskú soľ Liptáci platili colné poplatky na pohraničnej stanici v Tvrdošíne.

Na druhej strane poľské kráľovské inštitúcie od začiatku 14. storočia dodávali zadarmo isté množstvo soli z Wieliczky a Bochnie uhorským pohraničným hradom za to, že ich kasteláni a posádky nerobili prekážky vlastným poddaným pri cestách za nákupom poľskej soli. Medzi hradmi a cirkevnými inštitúciami na severe Slovenska, ktoré sa tešili takejto priazni poľských soľných úradov, figuroval i kráľovský hrad Likava v západnej časti Liptova, nachádzajúci sa pri významnej krajinskej ceste, spájajúcej Budín s Krakovom.

Tri hornouhorské stolice Turiec, Orava a Liptov dostali v roku 1548 opätovne potvrdené právo na dovoz poľskej soli, ktoré sa neskôr rozšírilo aj na iné župy Horného Uhorska. Uvedené práva mohli stolice uplatniť len za predpokladu, že v kráľovských skladoch bude nedostatok legálnej soli z kráľovských baní.

Vďaka nepokojom a búrlivým udalostiam v krajine v 17. storočí ovládli obchod so soľou súkromní obchodníci. Okrem nich mali z obchodu zisky aj feudáli, ktorí na svojich územiach zriaďovali stanice s vyberaním mýtného poplatku v peňažnej forme, alebo v podobe určitého množstva soli.

V Liptove zvláštny komisár kráľovskej komory našiel stopy po pokusoch o lokálnu ťažbu soli. Na hrádockom panstve vdovy Magdalény Zayovej pôsobil banský podnikateľ, kremnický mešťan Valentín Matthaeus. Ten získaval soľ odparovaním vody v šachte otvorenej na mokrinách a slaniskách hybských lúk. Na týchto miestach sa pokúšal soľ ťažiť už prvý manžel Magdalény Zayovej, ale Bocskayovo povstanie jeho zámery prekazilo.

V snahách viedenského dvora o ovládnutie obchodu so soľou priniesol novú vlnu absolutistický režim v druhej polovici 17. storočia. Tri severoslovenské stolice, vrátane Liptova, mohli dovážať poľskú soľ, ale nesmeli ju distribuovať ďalej za svojimi hranicami. V Liptove presadzoval monopol na predaj cisárskej soli Wolfgang C. Neffzer, správca komorského likavského panstva, ktorý spravoval soľný sklad v Ružomberku.

Postupne sa soľ stala nedostupným tovarom pre široké ľudové vrstvy. František Rákoczi II. vo svojich pamätiach uvádza: *„Krajina má dostatok soli a predsa sa v dôsledku zdanenia zvýšila jej cena tak, že chudobní ľudia sú nútení jesť nesolený chlieb“.*

Podľa dobových správ z roku 1700: „*Sedliaci Liptovskej stolice už bez soli jedia chlieb a jedlá, preto si nežiadajú ani žiť bez tohto prepotrebného prostriedku života*“.

Mandát cisára Jozefa I. zo 4. marca 1711 potvrdil, že komitáty Oravský, Liptovský a Turčiansky majú právo na dovoz poľskej soli, ale len v prípade nedostatku cisárskej soli. Podmienkou bolo, že sa soľ nesmela dovážať tajne, bočnými cestami, ale len po cestách, kde boli colné stanice. Dovozcovia sa museli preukázať *boletami* vyberača cla v Tvrdošíne a dokladom od inšpektora baní v Poľsku. Wolfgang C. Neffzer, prefekt likavského komorského panstva a správca soľného skladu v Ružomberku zaznamenal významný úspech, keď sa mu podarilo uzavrieť so zástupcami troch severoslovenských stolíc dohodu, v ktorých sa župy vzdali práva na dovoz poľskej soli. Podpísanie dohôd v rokoch 1721 a 1722 mu prinieslo funkciu inšpektora soľných záležitostí v celej oblasti severného Uhorska.

V Oravskej, Liptovskej a Turčianskej stolici sa mala namiesto poľskej soli predávať lacnejšia marmarošská soľ. Odber sa mal uskutočňovať podľa súpisov potreby, ktoré mali župy každoročne predkladať. Nové úpravy sledovali ľudové vrstvy s nedôverou. Znamenali nútený odber, ku ktorému sa musel každý dopredu zaviazat', hoci nevedel, aké budú jeho hospodárske a hmotné pomery v budúcom roku. Z tohto dôvodu sa spisovanie potreby soli stretávalo s ťažkosťami.

Dedinčania zo strachu radšej udávali menšie množstvo a v Liptove viacerí poddaní dokonca ušli pred spisujúcimi komisármi, aby sa nemuseli k ničomu zaväzovať.

Príkazy a nariadenia cisárskych úradníkov vzbudzovali odpor a nespokojnosť ľudu. Rozširovalo sa pašovanie soli a vzostupný trend mali ozbrojené stretnutia a tresty pre poddaných.

Sťažnosti na javy sprevádzajúce obchod so soľou sa dostali aj na rokovanie snemu v roku 1728, kde sa hovorilo:

„Tí, ktorí si prídu do baní a skladov pre soľ, musia často čakať niekoľko dní, ba aj týždňov, pokiaľ na nich príde rad. Soľ sa vydáva podľa protekcie a ľudia sa vracajú s prázdnyimi vozmi. Z každého balvana soli sa vyberá zvláštny poplatok v hodnote jedného denára.“

Cisárovná Mária Terézia na sneme v roku 1741 rozhodla, aby správa štátneho soľného obchodu v Uhorsku bola odňatá viedenskej dvorskej komore a prenesená do kompetencie uhorskej komory. Bolo uložené župám, aby prideliť soľným úradom vozy, pltníkov a povozníkov. Doprava soli z Marmaroša prechádzala cez Soovar (Soľnú Baňu, dnešný Solivar pri Prešove) do Liptovského Hrádku a do Ružomberka. Odtiaľto po Váhu do Žiliny, Bytče, Púchova, Nemšovej a ďalej, či priamo do Sliezska, alebo na Moravu.

Postupne pripadla župným úradom celá starostlivosť o organizovanie prepravy soli, museli zabezpečiť dostatočný

počet vozov, konských poťahov a ľudí. Napriek týmto opatreniam pretrvával v skladoch nedostatok soli, keďže úradníci stále znižovali mzdy za prepravu soli. Nespokojnosť vládla aj medzi pltníkmi, dopravcami soli po Váhu, ktorí dostávali len tretinu až polovicu čiastky, ktorá sa vyplácala za dopravu po suchých cestách. Inšpekčná správa z roku 1759 hovorí o pltníkoch z komorského likavského panstva, ktorí odmietli vykladať soľ do skladov, keďže im za túto prácu úrad neplatil.

Zrušenie colnej línie medzi Uhorskom a ostatnými krajinami koruny v roku 1851 umožnilo slobodný obchod so soľou. V tejto súvislosti boli zrušené viaceré cisárske soľné sklady, obchodníci mohli nakupovať soľ priamo u dodávateľa, prípadne od rôznych spoločností, ktoré predávali soľ v malom aj veľkom množstve.

Až do začiatku 19. storočia obchod so soľou patril k najvýznamnejším činnostiam v habsburskej ríši. S nárastom príjmov z iných činností od polovice 19. storočia začal obchod so soľou ustupovať do pozadia.

Salt Route

Trade with salt belonged already in the 11th century to the most important commodities and profit from its sale was one of the main sources of income of Hungarian sovereigns. Royal power was checking the foreign salt export from the very beginning and was trying to create a monopoly in the trade with „white gold“. From the rich salt fields in Sedmohradsko salt mines was the salt transported to Moravia, Bohemia and Austrian countries.

The nearest salt field for North Slovakia and competitor of domestic Sedmohradsko mines were since the 13th century rich Polish fields in Wieliczka and Bochnia in the Krakow region. *Bill of Freedom granted by Belo IV to the Liptov citizens in 1265* contained permission for salt import and made easier the trade with neighbouring Poland. The citizens of Liptov were paying customs duties at the customs in Tvrdošín. On the other hand, since the beginning of the 14th century the Polish royal institutions were delivering free of charge a certain amount of salt from Wieliczka and Bochnia to the border castles as thanks that their castle wardens and garrisons did not interfere their own villeins in the purchase of Polish salt. To such castles and churches in the north of Slovakia favoured by Polish salt offices belonged royal Likava Castle situated in the west part of the Liptov region by the important route connecting Budín and Krakow.

Three Upper Hungarian Counties Turiec, Orava and Liptov got in 1548 again the right to import Polish salt. This right was in 1550 extended to the other counties of Upper Hungary. The above mentioned rights could be exercised only under the condition that in the warehouses was a shortage of legal salt from the royal mines. Thanks to the rebellious events in the 17th century private merchants gained control over the salt trade. Along with them profited from this trade feudalists who were setting up tollgates to levy cash or a certain amount of salt.

A special commissioner of the Royal Chamber found traces of local salt mining in Liptov. At the mansion of widow Magdaléna Zayová near the village of Hybe worked mining businessman and resident of the town of Kremnica Valentin Matthaeus. He was gaining salt by evaporating water in an open shaft situated in the swamps and solonchak of Hybe meadows. The first husband of Magdaléna Zayová was trying to mine salt in this area too, but his plans were thwarted by Bocskay Uprising.

A new phase in the efforts of Vienna court to gain control over the salt trade brought absolutism in the second half of the 17th century. Only three counties in the north of Slovakia, including Liptov, could import Polish salt, but they were not allowed to distribute it outside their territorial boundaries. Defensive about selling imperial salt in Liptov was administrator of Likava domain Wolfgang C. Neffzer who was managing the salt warehouse in the town of Ružomberok.

In the course of time the salt became unobtainable for common people. František Rákoczi II writes in his memoirs: „*The country has enough salt but because of tax*

imposing its price has so increased that common people are forced to eat unsalted bread“. According to the period records from 1700 „the peasants of Liptov County eat unsalted bread and meals and that is why they do not miss this necessary artikel“.

Mandate by Jozef I of 4th March 1711 confirmed that Orava, Liptov and Turiec Counties have the right to import Polish salt but only on condition that there is a shortage of imperial salt. It was prohibited to import the salt secretly and on side roads, it was allowed to use only the roads with customs. Importers had to furnish the certificate issued by the duty collector in the town of Tvrdošín and another one issued by the mine inspector in Poland.

Wolfgang C. Neffzer, Prefect of Likava domain and administrator of the salt warehouse in the town of Ružomberok reached an important success making an agreement with the representatives of three counties in the north of Slovakia who gave up their rights for import Polish salt. The ratification of the agreements in 1721-1722 brought him the office of Inspector for salt affairs in the whole territory of North Hungary.

In Orava, Liptov and Turiec Counties should have been sold instead of Polish salt cheaper one from Marmaroš. Purchase should have been carried out according to the demand lists which the counties were wanted to submit yearly. Common people were observing the new amendments with disbelief because they were pledged to book the salt in advance although they did not know their needs in the next year. For this reason listing of salt demand met a resistance.

Being worried villagers reported smaller amounts and many even escaped the commissioners recording needed data.

Orders and directions of imperial officers aroused resistance and dissatisfaction of the folk. Salt smuggling was spreading, armed conflicts and punishment of villeins had a growing trend. Complaints related to the salt trade were discussed at the Congress in 1728:

„Those who come into the mines and warehouses have to wait their turn for several days and even weeks. Some people are favoured and many come back with empty carriages. For every salt chunk is collected an extra charge valued at 1denár“.

Emperor Mária Terézia decided at the Congress in 1741 that the state salt trade office in Hungary administrated by Vienna Chamber will be taken over by Hungarian Chamber. Counties were ordered to provide the salt offices carriages, raftsmen and carters. The transport of the salt from Marmaroš lead via Soovár (Soľná Baňa – present Solivar by Prešov) to the towns of Liptovský Hrádok, Ružomberok and then down the river Váh to the towns of Žilina, Bytča, Púchov, Nemšová or directly to Silesia or Moravia.

The whole salt transport was gradually organized by the counties who had to arrange for sufficient number of carriages, horses and people. In spite of taken measures there was a continual shortage of salt in the warehouses because the officers were decreasing salaries for salt transport. Dissatisfaction was among raftsmen and salt carriers on the river Váh who were getting only a third or half of the sum which was paid for transport on land. Inspectorial report from 1759 says about the raftsmen from Likava domain who refused to unload the salt because they were not paid for this work.

Abolishing of the customs line between Hungary and other countries of the Crown in 1851 enabled free salt trade. As more imperial warehouses were closed down, the merchants could buy the salt directly from the suppliers or in the retail companies.

Till the beginning of the 19th century belonged the salt trade to the most important activities of the Habsburg Monarchy. After growing profit from other activities in the second half of the 19th century it began to decrease.

Droga Solna

Handel solą już od XI wieku zaliczany był do najbardziej rozwijających się gałęzi przemysłu a dochody ze sprzedaży soli tworzyły podstawowe źródło dochodów władców węgierskich. Od samego początku, z ramienia mocy królewskiej, kontrolowano wywóz soli za granicę i podjęto wszelkie starania aby zabezpieczyć monopol odnośnie handlu z „białym złotem“. Z bogactw złóż kopalni soli w Siedmiogrodzie sól była wywożona na Morawę, do Czech i Austrii.

Od XIII wieku pod względem geograficznym najbliższymi złożami soli dla terenów Słowacji Północnej (i konkurencja krajowych kopalni w Siedmiogrodzie) były bogate złoża usytuowane na obszarze Małopolski, w Wieliczce i Bochni, niedaleko Krakowa. Wielka Karta Swobód z 1265 roku, wydana obywatelom Liptova przez króla Bela IV, oprócz innego umożliwiała prowadzenie handlu z sąsiednią Polską, a to łącznie z zezwoleniem na dowóz soli. Za sól polską mieszkańcy Liptova uiszczali opłaty celne na przejściu granicznym w Tvrdošinie. Z drugiej strony, od początku XIV wieku, polskie instytucje królewskie dostarczały bezpłatnie określoną ilość soli z Wieliczki i Bochni do węgierskich zamków przygranicznych w zamian za to, że ich kasztelani oraz wojsko nie utrudniali bądź nie zabraniali aby ich poddani mogli podróżować w celu zakupienia polskiej soli. Do grodów i instytucji kościelnych, usytuowanych na północy Słowacji, cieszących się życzliwością ze strony polskich urzędów solnych należał między innymi gród królewski Likava, w zachodniej części Liptova, położony tuż przy ważnym szlaku handlowym łączącym Buďin z Krakowem.

Trzy górnowęgierskie regiony Turiec, Orawa i Liptov w 1548 roku ponownie otrzymały potwierdzone prawo na dowóz polskiej soli, które później (w 1550 roku) rozszerzone zostało na inne żupy Górnych Węgier. Z tego uprzywilejowania wymienione obszary mogły korzystać tylko pod warunkiem, że w królewskich magazynach nie było wystarczającej ilości legalnej soli z kopalni królewskich.

W XVII wieku ze względu na powstające rozruchy i burzliwe wydarzenia w kraju handel solą opanowali prywatni handlarze. Oprócz nich zyski z handlu czerpali również feudałowie, którzy na swoich posiadłościach tworzyli punkty gdzie pobierali myto, opłaty w formie pieniężnej bądź w postaci określonej ilości soli.

W Liptovie specjalny komisarz izby królewskiej znalazł dowody o próbach lokalnego wydobywania złóż soli kamiennej. Na zamku wdowy Magdaleny Zayovej, w pobliżu wioski Hýbe, działał przedsiębiorca górniczy, kremnicki mieszczanin Valentín Matthaëus. Uzyskiwał on sól poprzez odparowanie wody w otwartym dole wykopanym na mokradłach i zasolonych obszarach występujących na pobliskich łąkach. W miejscach tych starał się uzyskać sól już pierwszy mąż Magdaleny Zayovej, ale niestety wybuch powstania Bocskaya jego zamiary zniweczyło.

Próby opanowania handlu solą przez dwór wiedeński nastąpiły w okresie absolutyzmu w drugiej połowie XVII wieku. Tylko trzy północnosłowackie żupy,

łącznie z Liptovem, mogły importować sól z Polski, ale obowiązywał zakaz dystrybuowania jej dalej, poza granice. Na terenie Liptova interesy odnośnie monopolu na sprzedaż soli cesarskiej reprezentował Wolfgang C. Neffzer, administrator komorskiego państwa likawskiego, który zarządzał magazynem soli w Ružomberku.

Stopniowo sól stała się niedostępnym artykułem dla szerokiego ogółu społeczeństwa. Franciszek II Rakoczy w swoich pamiętnikach pisze :
„W kraju jest dostatek soli a jednak w wyniku opodatkowania tak wzrosła jej cena, że biedni ludzie zmuszeni są jeść chleb bez soli“. Według tamtejszych wiadomości z 1700 roku wieśniacy Liptova „już bez soli jedzą chleb i potrawy i dlatego bez tego niezbędnego środka do życia już nawet nie chcą żyć“.

Edykt cesarza Józefa I z 4 marca 1711 roku potwierdził, że żupy Orawska, Liptowska i Turczianska mają prawo do importu soli polskiej, ale tylko w przypadku niedostatku soli cesarskiej. Warunkiem było aby sól nie była przywożona ukradkiem, bocznymi drogami, ale tylko drogami na których były punkty celne. Importerzy musieli okazać się zaświadczeniem o uiszczeniu cła w Tvrdošinie oraz dokumentem od inspektora kopalni w Polsce.

Wolfgang C. Neffzer, prefekt prowincji likawskiej i administrator magazynu soli w Ružomberku odniósł ogromny sukces gdyż udało mu się zawrzeć umowy z przedstawicielami trzech północnosłowackich regionów, na podstawie których żupy zrzekły się prawa do importu soli z Polski. Dzięki podpisaniu tych umów uzyskał w latach 1721 i 1722 stanowisko inspektora do spraw solnych na całym obszarze północnych Węgier.

W głównych miastach Orawy, Liptova i Turca zamiast soli z Polski miała być sprzedawana tańsza sól marmaroska. Jej odbiór miał przebiegać w oparciu o wykazy zapotrzebowania, które poszczególne żupy miały przedkładać co roku. Społeczeństwo kroki te obserwoowało z niedowiarą, postępowanie takie oznaczało przymusowy odbiór, do którego każdy musiał się wcześniej zobowiązać, nawet kiedy nie wiedział jaka będzie w przyszłym roku jego gospodarcza i finansowa sytuacja. Z tego powodu zapisywanie zapotrzebowania na sól spotykało się z problemami.

Mieszkańcy wsi ze strachu podawali mniejszą ilość a w Liptovie większość poddanych często uciekała przed spisującymi komisarzami, aby do niczego nie musieli zobowiązywać się.

Nakazy i zarządzenia urzędników cesarskich spotykały się ze sprzeciwem i niezadowolaniem ludu. Wzrastał przemysł soli i wzrastała ilość zbrojnych konfliktów i kar nałożonych na poddanych. Skargami odnośnie problemów związanych z handlem solą zajmowano się nawet na obradach sejmu w 1728 roku, gdzie twierdzono:

Ci, którzy przyjdą po sól do kopalni czy magazynów muszą często czekać kilka dni, a nawet i tygodni, aby zostali załatwieni. Sól wydawana jest po protekcji a ludzie wracają z pustymi wozami. Za każdą bryłę soli pobierana jest specjalna opłata w wysokości jednego denara.

Cesarzowa Maria Teresa podczas obrad sejmu w 1741 r. zdecydowała aby zarządzanie państwowym handlem z solą na Węgrzech odebrać wiedeńskiej izbie dwornej i przekazać do kompetencji izby węgierskiej. Na żupy nałożono obowiązek przydzielania urzędom solnym wozów, flisaków i furmanów. Dowóz soli z Marmaroszu prowadził przez Soovar (kopalnia soli, dzisiejszy Solivar przy Prešovie) do Liptovskiego Hrádku i do Ružomberka. Stąd po rzece Váh do Žiliny, Bytčy, Puchova, Nemšovej a dalej bezpośrednio na Śląsk lub na Morawę.

Stopniowo urzędy żupne były odpowiedzialne za całą organizację przewozu soli, musieli zabezpieczyć dostateczną ilość wozów, zaprzęgów końskich i ludzi. Mimo wszystkich tych zabiegów w magazynach był niedostatek soli, gdyż urzędnicy nieustale obniżali wynagrodzenie za transport soli. Niezadowolenie panowało również między flisakami, przewoźnikami soli po rzece Váh, otrzymywali tylko jedną trzecią lub połowę kwoty, która wypłacana była za przewóz po drogach lądowych. Sprawozdanie inspekcji z 1759 roku zawiera informację, że flisacy państwa likawskiego odmówili wyładowania soli do magazynów gdyż za tę pracę urząd im nie płacił.

Likwidacja granicy celnej pomiędzy Węgrami a pozostałymi państwami korony w 1851 roku umożliwiła wolny handel solą. Zlikwidowano większość cesarskich magazynów soli, handlarze mogli kupować sól bezpośrednio u dostawcy, ewentualnie od różnych firm sprzedających sól nawet w małych ilościach. Do początku XIX wieku handel solą należał do najważniejszej czynności Imperium Habsburskiego. Od połowy XIX wieku zaczęto uzyskiwać dochody z innych działalności a handel solą stał się drugorzędny.

soľný úrad

Budova, ktorá je sídlom
Národopisného múzea
v Liptovskom Hrádku, bola
postavená v roku 1728 ako
administratívna budova
kráľovského soľného skladu.
Neskôr slúžila aj ako sídlo
Meďného úradu.

komorské mestečko

O výstavbu Soľného skladu sa pravdepodobne zaslúžil Wolfgang C. Neffzer, správca komorského likavského panstva, ktorý spravoval soľný sklad v Ružomberku a po roku 1722 získal funkciu inšpektora soľných záležitostí v celej oblasti severného Uhorska. Soľný úrad v Liptovskom Hrádku päťdesiat rokov viedol Sebastián Ulrich.

V roku 1731 dedič kniežata Jána Lichtensteina Emanuel Lichtenstein odpredal panstvo Hrádok za 170 000 zlatých uhorskej kráľovskej komore. Zlúčením s likavským komorským panstvom vzniklo v roku 1762 spojené likavsko-hrádocké komorské panstvo, ktorého sídlom sa stal Hrádok, kde už na začiatku 18. storočia vznikla v blízkosti hradu malá osada lesníkov a panských úradníkov. Skutočný urbanistický rozmach Hrádku sa začal najmä po roku 1762. Malá osada postupne nadobúdala charakter vzorového komorského úradníckeho mestečka tereziánsko-jozefínskych čias.

Prvým veľkým mužom a zveľaďovateľom na čele likavsko-hrádockého panstva bol Ján Xaver Girsík (1730–1794). Úrad lesného prefekta zastával od roku 1762, v rokoch 1787–1794 mal titul prefekta likavsko-hrádockého panstva. Stal sa známym zavádzaním intenzívneho lesného hospodárenia, zaviedol zameriavanie lesov a zorganizoval personál lesníckych odborníkov. Dal vybudovať viaceré vodné stavby, medzi nimi v roku 1770 úpust *hrable* v Liptovskom Hrádku. Zaslúžil sa o vybudovanie viacerých stavieb v meste.

Pôvodné hospodárske zázemie hradu - mlyn, pivovar, rybník, postupne strácalo na význame. Dôležité postavenie získalo územie okolo Soľného úradu a v blízkosti rieky Váh, kde sa dopravovalo a spracovávalo drevo, hlavné bohatstvo panstva.

František Wisner

Prefektom panstva v Liptovskom Hrádku sa stal v roku 1795 František Wisner (1740–1831), muž s bohatými lesníckymi a vojenskými skúsenosťami a organizačným talentom. Pred príchodom do Liptovského Hrádku pôsobil v cisárskych službách ako komorský administrátor v Marmorošskej a Zemplínskej stolici, tiež ako lesný prefekt na panstvách v Bukovine a Sedmohradsku, neskôr v Arade. Cisár František I. povýšil Františka Wisnera vo Viedni v roku 1792 do šľachtického stavu, povolil mu používať prídomek z Morgensternu a udelil mu erb.

V roku 1796, po roku svojho pôsobenia vo funkcii prefekta, zriadil v mestečku lesnícku školu, prvú svojho druhu v Uhorsku, jej súčasťou bola aj pletiarska–čipkárska škola pre dievčatá. Zaslúžil sa o vybudovanie viacerých vodných stavieb, hatí v Malužinej, vo Svaríne, dal postaviť viac mostov. Zaslúžil sa o dobudovanie rímskokatolíckeho kostola v Liptovskom Hrádku, o jeho umeleckú výzdobu a zakúpenie organu od vynikajúceho majstra. Jeho zásluhou bol Liptovský Hrádok cisárom povýšený v roku 1805 na komorské mestečko. Pričinil sa aj o kultúrne pozdvihnutie rodiaceho sa mestečka. Bol iniciátorom divadelných predstavení, organizoval prvé koncerty chrámovej hudby. František Wisner mnohé budovy v mestečku vybudoval a viaceré skrášil. Jemu sa pripisuje výtvarná výzdoba priestorov bývalého Soľného úradu.

malebná cesta dolu Váhom

V roku 1822 sa vydáva na plť dolu Váhom gróf Alojz Mednyanský, vzdelaný aristokrat. Svoje zážitky nám aj po rokoch sprostredkuje v cestopise *Malebná cesta dolu Váhom*. Skôr ako nastúpi na plť v Hrádku, poprechádza sa mestečkom a nadšene opíše *výstavnú kráľovskú fabričnú osadu*, ako Liptovský Hrádok sám nazval. Na dlhší čas a s radosťou sa zastavuje pri vzorných erárnych podnikoch - pílach, železiarňach, manufaktúrach. Hoci komorský gróf František Wisner z postu prefekta odišiel ešte v roku 1813, mestečko si uchovalo podobu, ktorú mu dal.

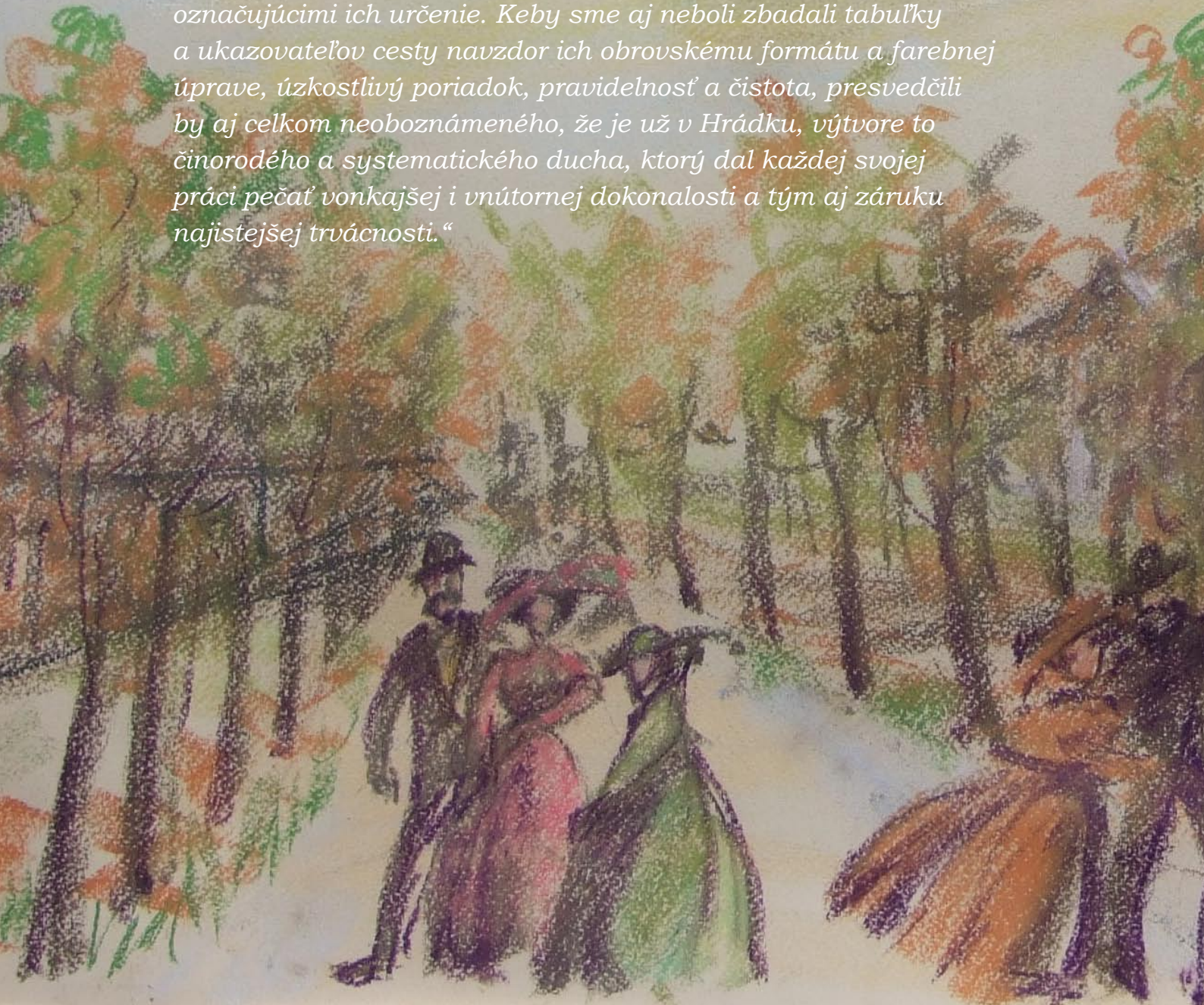

„Mestečko ležiace vo východnej časti Liptovskej stolice. Vedú k nemu dve hradské, nie však rovnako dobré a odporúčania hodné. Jedna sem vedie zo Spiša cez Východnú, pretína po dĺžke celý Liptov a je ako hlavná a obchodná hradská udržiavaná v dobrom stave. Druhá udržuje spojenie so Zvolenskou stolicou. Po nej dostaneme sa cez Bocu, kde boli kedysi výnosné bane na zlatú rudu, kde sa však nezastaví ani živá duša, lebo okrem zemiakov tam nič nesadia a cez Malužinú, ktorá má pozoruhodný obchod s meďou, do Lehoty, odkiaľ sa za necelú polhodinku dostaneme do Hrádku.“

„Pozdĺž Váhu rozprestiera sa továreň na pušky v štyroch veľkých samostatných budovách, ktoré prekvapivo kontrastujú s malými drevenými chalupami, s akými sme sa dosiaľ stretali. Je to úplne zariadená, všetkými strojmi a náradím vstrojená fabrika, jediný podnik tohto druhu v krajine, pre znamenitú akosť výrobkov zaslúži si čo najväčšiu pozornosť. S veľkou určitosťou môže sa tu rátať s ročnou výrobou 24 000 kusov pušiek, pušiek pre pechotu, karabín pre husárov a pištoľí.“

„Keď sa nám tieto dielne vystupujúce z tmavého pozadia blízkeho lesnatého kopca stratia z dohľadu a prejdeme cez most, čoskoro prídeme k trojradovej lipovej aleji, z ktorej vykúkajú sprava i zľava pekné, múrmi pospájané obytné domy s nápismi, označujúcimi ich určenie. Keby sme aj neboli zbadali tabuľky a ukazovateľov cesty navzdor ich obrovskému formátu a farebnej úprave, úzkostlivý poriadok, pravidelnosť a čistota, presvedčili by aj celkom neoboznámeného, že je už v Hrádku, výtvore to činorodého a systematického ducha, ktorý dal každej svojej práci pečať vonkajšej i vnútornej dokonalosti a tým aj záruku najistejšej trvácnosti.“

J. Duval
1907

„Franza Wisnera von Morgenstern zrejme určil osud za prefekta kráľovského komorného panstva v Hrádku a na Likave iba preto, aby sa jeho neúnavnej činnosti a nezištnej láske k blíznym dostalo primeranej pôsobnosti a zastrčenému, drsnému, od prírody macošsky obdarenému kútiku zeme vkusu, vzdelania a prívetivosti. Wisner zaviedol aj vojensky presný poriadok do všetkých záležitostí tejto kolónie, obývanej výlučne kráľovskými zamestnancami a nazývanej kráľovskou fabrickou osadou.“

„Budova bývalého lesníckeho inštitútu teraz premenená na trojtriednu základnú školu, je poschodová, prívetivo prostou architektúrou sa vyznačujúca stavba. Vidiac citeľný nedostatok školených lesníkov, ako aj často biede i neresti napospas vydané deti, prišiel Wisner na myšlienku založiť školu, ktorou by sa odpomohlo obom zlám. Hoci bol tento ľudomil odkázaný iba na dary, dobrovoľné príspevky a príležitostné príjmy, podarilo sa mu vytrhnúť zo záhuby šesťdesiatsedem chovancov z najchudobnejšieho prostredia a vychovať z nich užitočných služobníkov v lesníctve.“

„Tento zážrak sa mohol uskutočniť len pri úžasnej skromnosti a poriadku. Vnútorne zariadenie bolo vojensky jednoduché a režim dňa sa oznamoval údermi na bubon. Po odchode divotvorcu škola veru zaraz zanikla, S týmto ústavom bola spojená pletárska a odborná škola pre dievčatá, ktorú z milosti vládárovej prevzal štát a tak bol z verejných peňazí zabezpečený plat učiteľkin i pracovný materiál.“

„Do Hrádku sa zväža všetko plňové drevo, či už je určené pre vlastnú potrebu alebo na predaj. Tu sa podľa akosti triedi a nakopí v skladisku. Veľká píla konča obce pracuje so štyrmi dvojpílami a dvoma pílamí na kmene podľa určitého ustáleného množstva, ktoré sa úzkostlivo zachováva. Guľatina sa na pílu dopravuje vlastným kanálom, hneď sa prezrie a označuje, čo znamená, že je majetkom panstva a že je vhodná na spracovanie.“

„Váh je sútokom Bieleho a Čierneho Váhu. Biely vyviera pod Kriváňom a pri Kráľovej Lehote sa spája s Čiernym, ktorý pramení pod Kráľovou hoľou. Po Váhu sa možno plaviť na pltiach. Od Tepličky, kde z Kráľovej hole steká Čierny Váh, až po Hrádok môžu sa dostať len prázdne polplte, aj to často len za pomoci vody nazhromaždenej v úpustoch, ktoré vybudovalo kráľovské komorské panstvo z Hrádku. Z Hrádku, kde vody Váhu zväčšuje prítok Belá, plavia sa plne naložené polplte až po Ružomberok, odkiaľ plávajú nadol už ako celé plte.“

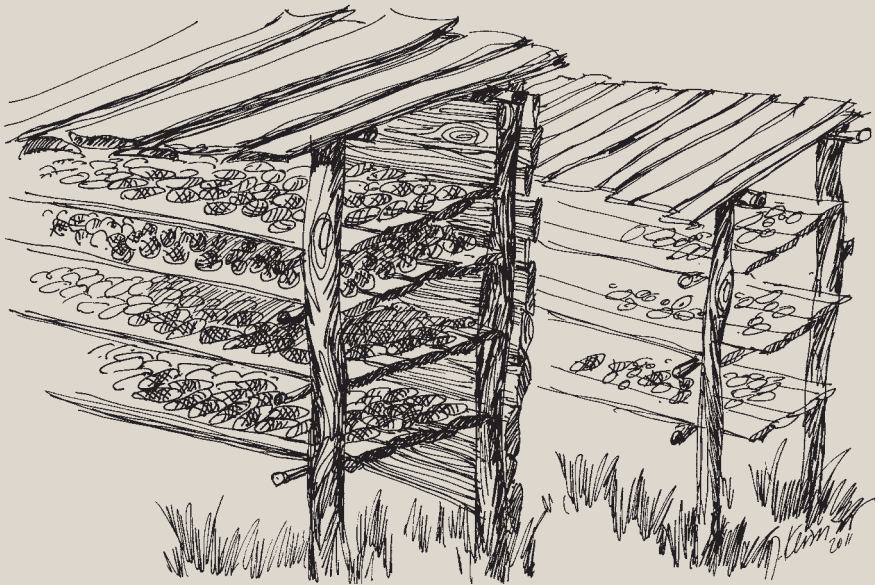

„Plte sa skladajú z desiatich až pätnástich brvien pospájaných vpredu i vzadu priemou, ktorá je ku každému kmeňu pripevnená mocným dreveným klinom. Počet brvien závisí od ich hrúbky, lebo plť nesmie prekročiť šírku dvoch siah. Pravda, takto je zbitá iba polplť, lebo celá sa skladá z dvoch rovnakých polplťí, spojených dovedna širšími koncami a vpredu i vzadu opatrených veslami.“

„Smer plavby určujú dvaja chlapi dvoma koncovými veslami a za nízkeho stavu vody zrýchľujú pohyb plte ešte aj bočnými veslami. Keďže brvná sa nedajú tak pevne pospájať, aby škárami neprenikala voda, urobí sa pre oboch pltníkov pod nohy drevená dlážka. Uprostred plte postaví sa celkom malá drevená koliba, v ktorej sa uschováva požíveň a najpotrebnejší riad. V nej sa pltník v noci za zlého počasia aj vyspí. Ostatnú časť plte zaberá naložený tovar, rovnomerne naukladaný po celej dĺžke, a plť je plne naložená vtedy, keď brvná iba spoločne vyčnievajú z vody.“

„Hoci v horných krajoch skoro každý chlapec vie narábať veslom, predsa sú niektoré miesta preslávené mimoriadne šikovnými pltníkmi, ktorí šíria medzi nasledovníkmi skúsenosti a chýr o svojej zručnosti. Keď sa s nimi chcete dať do styku, príde za vami šéf zvaný faktor, s ktorým sa dojednáte o všetkých podmienkach plavby. On sa postará o všetkých potrebných pltníkov, ktorí podliehajú po celú plavbu jeho rozkazom. Tomuto vedúcemu pltníkovi a jeho podriadeným môžeme sa spokojne zveriť nielen pokiaľ ide o ich oddanosť a bezpodmienečné rešpektovanie cudzieho majetku, ale aj pokiaľ ide o ich zručnosť a presné ovládanie remesla i znalosť celého povodia. Od najvčasnejšieho rána pracuje každý trpezlivo a neúnavne, kým len nezapadne posledný lúč večernej zory, ale potom si chce oddýchnuť a za nič na svete ho nepohnete pokračovať v plavbe.“

„Najlepší výrobok panstva je stavebné drevo znamenitej akosti a vzhľadu. Preto je vždy hľadané a vopred objednávané po predchádzajúcom povolení kráľovskej uhorskej dvornej finančnej komory. O rozsiahlosti lesov, ktoré drevo dodávajú, urobíme si akú-akú predstavu, keď si uvedomíme, že sa rúbaním nevyčerpávajú celkom, hoci sa pracuje na sto rúbaniskách a ročne sa vyrúbe asi 30 000 kusov plťového dreva a 35–40 000 guľatiny pre pily. Každý by si však mal všimnúť, ako sa tu veľmi jednoducho a účelne sústreďuje príprava lesných semien. Niekoľko sto meríc semien dostanú zo šišíek v zime vyhrievaním v peciach, v lete zasa vyhrievaním na slnku. Semená vysadia buď vo vlastných lesoch, alebo v lesoch iných komorných panstiev, ktoré si všetky veľmi starostlivo doplňujú výsadbu lesného porastu.“

„Pozdĺž Váhu vidíme množstvo skladov, ktorých určenie prezrádzajú nápisy a maľby. Do prvého skladu môžeme zaraz aj vstúpiť, ale nie tak rýchle si aj prezrieť všetky tri poschodia suchých a vzdušných priestranstiev s rozličnými druhmi lesných semien. V druhej skladištnej budove je uložený železný tovar všetkých tvarov a druhov, ktoré sa vyrábajú vo vysokej peci a hute v Hornom Hrádku a sem ho dopravujú pre ďalší odbyt. Dočasne sa tu uskladňuje aj meď privázaná vo veľkých kusoch z kráľovského obchodu s meďou v Malužinej, aby sa potom po Váhu dopravovala na štátom určené miesta.“

„Skôr než si prezrieme rozľahlé budovy kráľovských skladišť soli, hodno veru urobiť ešte tých pár krokov k strážniciam, v ktorých okrem personálu sú umiestnené hasiace náradia. A keby sme nevideli nič iné iba tento vzorný poriadok, tento zreteľ na každú maličkosť znamenajúcu úsporu času alebo uľahčenie práce, presné predpisy a vycvičených ľudí, odzrkadľuje sa už len v tomto jedinom poznatku duch a charakter muža, ktorému vďačí za svoju existenciu.“

„S prehliadkou značných zásob soli, ktorá sa sem dováža jednak z poľskej Wieliczky, jednak z Marmaroša a zásobuje nielen okolie, ale sa po vode ďalej rozosiela aj do vzdialenejších krajov, skončíme putovanie pekným Hrádkom a cudzinca zavedieme do pohodlného prícestného hostinca.“

„Tu ho čaká najkrajšie prekvapenie. Keď pristúpi k oknu, rozprestiera sa pred ním rozsiahla dolina posiata domami, vežičkami a starými zrúcaninami hradov, v pozadí ohraničenými zasneženými vysokohorskými štítmi, nad ktoré sa v diaľave až pod oblaky vypína ohromný Kriváň.“

Aj múzeá majú svoj život,
aj im prajú šťastné okolnosti...

múzeum v kaštieli pri hrade

Národopisné múzeum bolo zriadené rozhodnutím Okresného národného výboru v Liptovskom Hrádku uznesením č. 214 zo dňa 15. júna 1955 ešte ako *Okresné vlastivedné múzeum hornoliptovského ľudu*. Na *Národopisné múzeum Liptova* bolo premenované až v roku 1960, kedy bola rozšírená aj jeho zberná oblasť na územie celého Liptova. Od roku 1974 je organizačne pričlenené k *Liptovskému múzeu Ružomberok*. Do roku 1988 malo sídlo v historickom objekte renesančného kaštieľa pri rovinnom hrade zo začiatku 14. storočia.

V priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia patrilo Národopisné múzeum medzi najnavštevovanejšie na Slovensku. Okrem veľkej národopisnej expozície, ktorej súčasťou bola prezentácia ľudového odevu a textilu, ľudovej modrotlačie, bývania, poľnohospodárstva, salašníctva, ľudového hrnčiarstva a ďalších druhov remeselných techník a spracovania prírodných materiálov, múzeum ročne pripravilo šesť vlastných výstavných podujatí. V roku 1988 sa múzeum vysťahovalo z renesančného kaštieľa z dôvodu plánovanej komplexnej rekonštrukcie celého historického areálu, ktorá sa však po roku 1989 ani nezačala. Národopisné múzeum sídlilo až do začiatku roka 2004 v náhradných priestoroch v prenájme od mesta Liptovský Hrádok, kde však neboli podmienky na expozičnú a výstavnú činnosť.

múzeum v prírode

V roku 1991 začali pracovníci Národopisného múzea sprístupňovať Múzeum liptovskej dediny v Pribyline, ktoré Liptovské múzeum získalo do správy. Budovali expozície spôsobu života a bývania v drevených domoch roľníckych a remeselníckych vrstiev, ale aj v expozície s dobovými interiérmi v goticko-renesančnom kaštieli, zemianskej kúrii a v ranogotickom kostole. Z nedobudovaného múzea v prírode sa zakrátko stalo jedno z najnavštevovanejších múzeí na Slovensku.

Odpredajom hradu a kaštieľa v roku 2001 múzeum stratilo svoje pôvodné sídlo a vlastne malo z Liptovského Hrádku odísť. Múzeum s tradíciou, históriou, vynikajúcimi výsledkami nielen v zbierkotvornej, prezentačnej a vedeckovýskumnej práci, jediné špecializované etnologické pracovisko s regionálnou pôsobnosťou v rámci Slovenska malo zaniknúť. S tým sa nedalo súhlasiť. Ani vedeniu mesta to nebolo ľahostajné. Vtedajší primátor Ing. Vasiľ Popovič, viceprimátor Ing. Ján Kubek, prednosta Ing. Jaroslav Hus s podporou poslancov mestského zastupiteľstva jasne deklarovali, že trvajú na tom, aby múzeum malo naďalej svoje sídlo na území mesta a aby tu vyvíjalo svoju odbornú činnosť. Nebolo ľahké presvedčiť vedenie Žilinského samosprávneho kraja, komisie, poslancov, aby súhlasili, že peniaze získané za odpredaj hradu a kaštieľa zostanú v Liptovskom Hrádku a že sa za ne kúpi budova ako nové sídlo múzea. Začalo sa aj hľadanie vhodného objektu v meste.

nové sídlo múzea

Ako sa často v živote stáva, v čase potreby sa objavujú rôzne náhody. V skutočnosti sú to okolnosti, ktoré spolu súvisia. Na predaj v tom čase bola zanedbaná, ale vzácna historická budova - objekt bývalého Soľného a Meďného úradu z roku 1728, ktorý bol koncom 18. storočia sídlom prefekta Komorského likavsko-hrádockého panstva.

Začal sa čas presviedčania, získavania spojencov.

Do Liptovského Hrádku prichádzali úradníci zo samosprávneho kraja, poslanci, odborníci, aby zhodnotili objekt, posúdili, či je vhodný pre múzeum, či náklady na jeho rekonštrukciu budú únosné. Budova, hoci v zlom stave, už na prvý pohľad presviedčala, že skrýva hodnoty, ktoré sa nepodarilo dovtedajším užívateľom zničiť. Po dlhých mesiacoch zvažovania účelnosti vynaloženia prostriedkov na poslednom decembrovom zasadnutí zastupiteľstva Žilinského samosprávneho kraja v roku 2002 bola kúpa budovy pre potreby Národopisného múzea schválená. Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku získalo nové sídlo.

Hneď po podpísaní kúpnopredajnej zmluvy s vlastníkom budovy začala príprava projektovej dokumentácie na kompletnú rekonštrukciu objektu. Súčasne prebiehalo uvoľňovanie priestorov dovtedajšími nájomníkmi a užívateľmi budovy. Vystaňovať sa muselo pohrebníctvo, predaj sudového vína, sklady čínskeho textilu, fitness, kancelárie geodetov a ďalších živnostníkov.

Pohľad na budovu Soľného úradu v roku 2003

rekonštrukcia

Najväčším problémom od začiatku bola otázka financovania rekonštrukcie. V predstihu sme vypracovali projekt získania prostriedkov z EÚ v rámci grantovej schémy základná infraštruktúra, ktorý bol podaný na Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR. Napriek svojim nesporným kvalitám nebol podporený, bol zaradený len do zásobníka projektov. Situácia v meste Liptovský Hrádok vyžadovala uvoľnenie objektu patriaceho mestu, v ktorom v tom čase bolo pracovisko múzea. Rozhodli sme sa prevziať iniciatívu.

S použitím vlastných finančných prostriedkov a s finančnou podporou zriaďovateľa sme začali s rekonštrukciou jedného podlažia budovy a s prípravou miestností pre pracovne a prvé výstavné priestory. Bolo vykonané verejné obstarávanie na výber dodávateľa stavebných prác. Stavebné práce prebiehali v druhej polovici roka 2003 a pokračovali ešte v prvých mesiacoch 2004, kedy sa už postupne začalo Národopisné múzeum sťahovať do rekonštruovaných priestorov.

prvá expozícia

Pri príležitosti *Medzinárodného dňa múzeí* v máji 2004 bola slávnostná vernisáž prvej expozície Komorského úradu likavsko-hrádckého panstva v priestoroch so zachovanými pôvodnými stavebnými prvkami - pruskými klenbami, štukovou výzdobou a novoobjavenými stropnými maľbami. Zároveň boli sprístupnené výstavné priestory múzea inštalovanou výstavou výtvarných diel akademického maliara Karola Feňveša.

Všetci boli veľmi zvedaví, čo múzeum za krátky čas urobilo. Prekvapenie bolo obrovské. Priestory boli upravené, chodba bola plná nádherných jeleních trofejí, v expozícii Komorského úradu bol dobový nábytok, výtvarné diela a trofeje zo zbierok múzea, aj zapožičané od iných vlastníkov. Zapožičaním zbierkových predmetov na túto príležitosť pomohli viaceré partnerské múzeá.

náročné leto • projekt PHARE

Problémom bola strecha, ktorá dožívala a súrne potrebovala výmenu krytiny. Práve v tom období bola zverejnená výzva na podporu projektov zameraných na rozvoj cestovného ruchu. Rozhodli sme sa využiť bohaté tradície pastierskej kultúry ako fenomén, ktorý môže podporiť rozvoj turizmu. Vypracovali sme projekt a predložili v rámci grantovej schémy rozvoja cestovného ruchu Ministerstva hospodárstva SR. Projekt bol úspešný a v auguste 2004 Liptovské múzeum podpísalo zmluvu s Národnou agentúrou pre rozvoj malého a stredného podnikania, získalo maximálnu čiastku 50 000 eur.

Bol to obrovský úspech, ale podmienky zmluvy boli pre múzeum neobyčajne tvrdé. Projekt musel byť ukončený do jedného roka, spolufinancovanie múzea na projekte 38%, agentúra poskytla na začiatku realizácie len 50% sumy, zvyšok až po ukončení projektu, DPH až po vyúčtovaní a schválení, najskôr v roku 2006.

Koncom roku 2004 sa podarilo zrekonštruovať strechu a vymeniť krytinu. Na určité obdobie bolo nutné z finančných dôvodov stavebné práce prerušiť. Pokračovať v nich bolo možné až na začiatku letnej turistickej sezóny, keď múzeum začalo zarábať. Grantová agentúra zaradila projekt medzi rizikové, keďže sa nepostupovalo v súlade s časovým harmonogramom. Prežili sme náročné leto. V Múzeu liptovskej dediny sme pripravili množstvo programových podujatí na objednávku, aby sme získali potrebné peniaze.

Ovčiarске múzeum

Dávno predtým, ako sme získali budovu bývalého Soľného úradu, sme mali zámer vybudovať Ovčiarске múzeum. Chceli sme ukázať všetko krásne, čo sa v minulosti spájalo s chovom oviec, ich pasením, salašmi, žinčicou, syrom a bryndzou, a aj to, čo na prvý pohľad nevidieť, čo nemožno chytiť, ale oddávna malo silu ovplyvniť život človeka.

cena Múzeum roka 2005

Už sme prestávali veriť, že sa podarí ukončiť projekt v termíne a splniť všetky jeho aktivity. Múzeum bolo takmer na konci so silami aj s peniazmi. Bolo potrebné položiť podlahy, urobiť nátery, inštalovať osvetlenie, vykurovanie a všetko ukončiť v stanovenom termíne. Vtedy bol projekt skutočne ohrozený. A znova šťastná zhoda okolností. Viaceré osobnosti a firmy boli ochotné materiálne a finančne podporiť budovanie múzea. Vďaka Ministerstvu pôdohospodárstva SR, ktoré podporilo projekty vypracované občianskym združením *Spoločnosť priateľov múzea liptovskej dediny*, sme zakúpili zbierkové predmety z územia mimo Liptova, ale aj časť vitrín a prezentačnú techniku. Bez materiálnej a finančnej podpory inštitúcií, bez osobnej zainteresovanosti osobností a vedúcich predstaviteľov občianskeho združenia *Spoločnosť priateľov Múzea liptovskej dediny* by sa nepodarilo ukončiť veľké dielo a vybudovať jedinečné *Ovčiarske múzeum*.

Otvorenie *Ovčiarskeho múzea* v októbri 2005 bolo veľkou udalosťou. Stalo sa súčasťou celoslovenského podujatia *Demeter*, ktoré zorganizoval *Slovenský zväz chovateľov oviec a kôz* z Banskej Bystrice. Do múzea prišlo množstvo vzácných hostí, podporovatelia, priaznivci. Pri kolíbe sedeli bačovia v krojoch a vedľa nich ležali biele čuvače.

Za vybudovanie *Ovčiarskeho múzea* udelilo Ministerstvo kultúry SR Liptovskému múzeu v Ružomberku v roku 2005 cenu *Múzeum roka*.

expozičia v podkroví

Expozičný priestor sme vnímali komplexne, pôvodné masívne komínové telesá pôsobili ako prirodzené deliace prvky a vytvárali ďalšie možnosti využitia. Šťastným riešením bolo vybudovanie malého amfiteátra v priestore so zníženým pôdorysom medzi dvoma komínmi. Dnes slúži na prednášky, vzdelávanie, je miestom debát, formálnych a neformálnych stretnutí. Druhým vynikajúcim nápadom bola myšlienka postaviť v podkroví salašné stavby - *kolibu a komarnik*. Vitríny a spôsob inštalácie sú výsledkom konštruktívnych debát a kompromisov, pričom vznikol netradičný, estetický, variabilný a funkčný mobiliár, ktorý umožňuje jednoduchú zmenu inštalácie.

reštaurovanie malieb

Ešte začiatkom roka 2004 pri obnove priestorov bola pod omietkami v niekoľkých miestnostiach prvého poschodia nájdená dekoratívna stropná maľba pozostávajúca z kvetinových a geometrických motívov. Vzhľadom na nedostatok finančných prostriedkov bola táto výzdoba odkrytá len v podobe sond, ktoré čiastočne umožnili jej prezentáciu. Neobyčajne zaujímavú výzdobu stropu mala miestnosť na konci chodby, ktorá nemala byť prístupná v prvej etape. Keďže strop bol veľmi poškodený zatekaním a štukové rímasy boli na niekoľkých miestach úplne deštruované, umelecký reštaurátor múzea ho očistil, stabilizoval a sanoval výzdobu.

V roku 2006 sme dostali peniaze z grantu Ministerstva kultúry SR na výskum fasády budovy a nadviazali sme na spoluprácu z predchádzajúceho obdobia s Oblastným reštaurátorským ateliérom z Levoče. Kolegom sme ukázali naše nálezy pod omietkami. Vysoko ocenili kvalitu a rozsah výzdoby priestorov a prisľúbili pomoc pri reštaurovaní. Začiatkom roka 2007 začali Mgr. art. Peter Mlich a Tibor Kováč reštaurovať stropné maľby, ktoré boli už predtým očistené a stabilizované. Práca bola veľmi namáhavá a náročná, trvala viac ako tri mesiace a niektoré úkony bolo možné urobiť len poležiačky. Výsledok je úžasný.

Uprostred klasickej kláštornej klenby, ktorá je od stien oddelená profilovanou rímsou, je na strope tvarovaná rozeta v tvare štvorlistu vymedzená štukovým rámom a farebnými linkami so stredovou iluzívnou maľbou. Okolo centrálnej kompozície na všetkých štyroch stranách sa nachádzajú dekoratívne ornamentálne a rastlinné motívy v pásoch. Vrchný pás je bledo modrý s akantovými úponkami a kvetmi na hnedom pozadí. Po oboch stranách pásu sa nachádzajú povrazce a iluzívne profilované pásy na okrovom pozadí. Plasticosť akantových úponkov a kvetov je zvýraznená bielymi a tmavými linkami. V spodnej časti klenby nasleduje pás zložitého geometricko-rastlinného ornamentu bielej farby na svetlo modrom pozadí, ktorého plasticita je zvýraznená plynulým prechodom do pásu v odtieni fialovej farby. Výtvarná výzdoba klenby je ukončená profilovanou štukovou rímsou.

pracovňa prefekta

27. septembra 2007 za prítomnosti predsedu Žilinského samosprávneho kraja Ing. Juraja Blanára sme slávnostne sprístupnili expozíciu pracovne prefekta likavsko-hrádockého komorského panstva Františka Wisnera. Okrem reštaurovanej stropnej výzdoby interiéru dotvorili nástenné textilné tapety a krásne textilné dekorácie. Mobilár pre expozíciu bol kompletne reštaurovaný. Expozícia je doplnená trofejami, výtvarnými dielami, dobovými mapami, knihami, rôznymi umelecko-historickými predmetmi z kovu, skla a porcelánu, ktoré spolu vytvárajú atmosféru prostredia, v akom pracoval prefekt úradu na začiatku 19. storočia.

národopisné expozície

Keďže múzeum má v názve uvedené, že je *národopisné*, zvažovali sme, aké ďalšie etnografické expozície vybudovať, aby boli reprezentatívne pre región a zároveň prezentovali kultúrnu formu aj v širšom nadregionálnom kontexte. Rozhodli sme sa pre prezentáciu čipky a modrotlače, ktoré sú jedinečné vo svojej pôvodnej podobe a reprezentujú širokú škálu prejavov ľudovej kultúry. Sú známe ako textilné techniky, majú zastúpenie v ľudovom odevu a textile a zároveň sú prejavom ľudového výtvarného umenia. Spoločne predstavujú fenomén, ktorý je inšpiratívny pre tvorivé aktivity textilnej výtvarnej profesionálnej a neprofesionálnej tvorby.

New ethnographic expositions

To present folk culture not only of our region, but also in the out of the regional context we decided for two expositions – folk blueprint and bobbin lace. They are known as textile techniques and are represented in folk clothing and textile. They also reflect folk fine arts and are a phenomenon inspiring artistic activities of both professionals and nonprofessionals.

Nowe ekspozycje etnograficzne

Ze względu na to, że w nazwie muzeum figuruje słowo etnograficzne zastanawialiśmy się jakie następne ekspozycje etnograficzne przedstawić, aby były w stanie zaprezentować region a jednocześnie mogły wyeksponować formę kulturalną w szerszym, ponadregionalnym kontekście. Wybrane zostały dwie, które są wyjątkowe ze względu na swoją pierwotną wersję i prezentują szeroką skalę przejawów kultury ludowej - Modrodruk ludowy, Galeria koronki klockowej. Znane są jako techniki zdobienia materiałów tekstylnych, prezentowane na ubraniach ludowych i tekstyliach a jednocześnie są wyrazem ludowej sztuki artystycznej. Wspólnie tworzą fenomen inspirowający do rozwijania profesjonalnej i nieprofesjonalnej twórczości w dziedzinie tkaniny artystycznej.

poklad môjho mesta

Keď Nadácia VUB vyhlásila grantový program Poklad môjho srdca, spoločne s pracovníčkou hrádockej pobočky banky Martinou Brezinovou sme pripravili projekt Poklad môjho mesta. Jeho cieľom boli stavebné úpravy a reštaurovanie priestorov na prízemí budovy múzea. Rozhodli sme sa, že v nich vybudujeme Galériu paličkovanej čipky a prezentáciu projektu Čipkárska cesta.

Nie náhodou sme sa rozhodli vybudovať v múzeu expozíciu *Galéria čipky*. Chceme pripomenúť, že Liptovský Hrádok bol miestom, kde sa dievčatá učili pliesť čipky, vyšívať a zvládnuť aj iné náročné textilné techniky. Pletiarska (čipkárska) škola pre dievčatá bola súčasťou lesníckej školy založenej Františkom Wisnerom v roku 1796. Školu spomína v roku 1822 aj gróf Alojz Mednyanský.

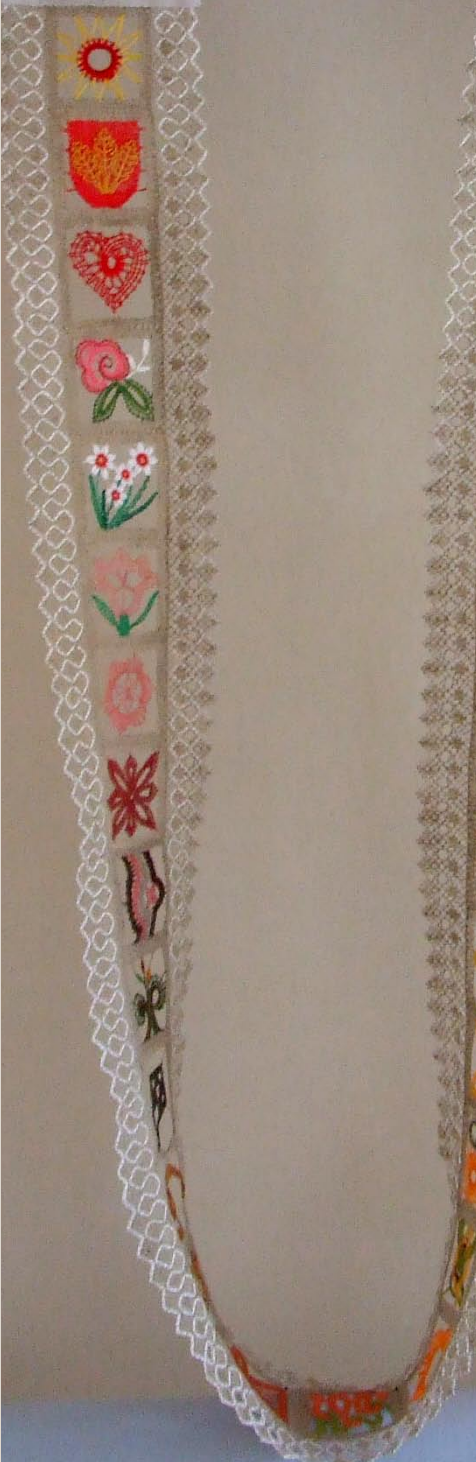
Pletené paličkované čipky boli súčasťou ženských čepcov a vzhľadom na spôsob vyhotovenia a archaické motívy vzorov predstavujú jedinečnú regionálnu textilnú techniku. *Čipky s dierami* spomínajú viacerí odborníci a zároveň zdôrazňujú, že tradičné čipky v Liptove sa pletli bez predlohy a bez použitia špendlíkov. S pletením čipiek je spojená bohatá terminológia ľudových názvov techník a motívov. V zbierkach múzea sú kolekcie čepcových čipiek od čipkáriek z celého Liptova. Najcharakteristickejšie čipky pletli v Smrečanoch, v Liptovskej Kokave, v Liskovej a najdlhšie ich zhotovovali čipkárky v Liptovských Sliačoch.

čipkárska cesta

Náš projekt bol úspešný a Nadácia VUB nás podporila sumou 6 510 eur. Za tieto peniaze sme kompletne upravili steny troch navzájom spojených priestorov na severnej strane prízemnia a rekonštruovali sme aj ich menej náročnú výtvarnú výzdobu.

V *Galérii paličkovanej čipky* okrem prezentácie liptovskej čipky v ľudovom odevu a bytovom textile našiel priestor na prezentáciu aj jedinečný projekt *Čipkárska cesta*. Vznikol na pôde Národopisného múzea. Tak, ako v minulosti viedli našou krajinou rôzne cesty (Via magna, jantárová, soľná), aj putovanie čipky malo svoj začiatok a svoj cieľ. Na svojich zastávkach sa vďaka aktívnym zanieteným ľuďom pás čipky predlžoval. Každý, kto pridal kúsok svojej čipky k spoločnej, napísal niečo o sebe a rozkreslil svoje dielo. Čipka vyhotovená v rokoch 2008–2010 autorkami z celého Slovenska meria 51,02 m, skladá sa z 593 častí - originálnych diel 415 autorov. Do projektu sa zapojilo 32 čipkárskych klubov a dvaja jednotlivci. Projekt má svoje pokračovanie a expozíciu čaká vybudovanie špeciálneho účelového mobiliáru.

október 2008
KPČ
NOVÁ DUBNICA

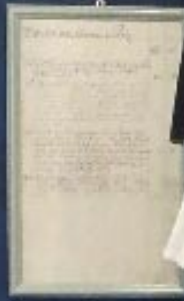
FEBRUÁR 2009
Cirková občianska Slovenská
únia Košice nad Váhom

modrotlač

Modrotlač patrí medzi najtypickejšie prejavy ľudovej kultúry Liptova. Charakterizovala ju sýta farebnosť, veľkoplošné ornamentálne vzory, archaické postupy ručného tlačenia drevenými formami na domácky zhotovené ľanové plátno a náročná technológia farbenia textílií. Aj súčasníkov udivuje krása odevných súčastí z modrotlače - ťažké dlhé skladané sukne ušité zo štyroch dĺžok potlačeného plátna, dvojstranné zástery s veľkými kyticovými kvetinovými motívami, elegantné kabátiky *vizitky*, pestré *kacabajky*, veľké šatky s jemným kvetinovým vzorom. Modrotlač na periny bola tiež veľmi dekoratívna v matnom alebo lesklom vyhotovení, na ktoré sa používalo špeciálne technické zariadenie *glancovačka*.

Expozícia modrotlače prezentuje modrotlačiarstvo ako cechové remeslo, ktoré sa rozvíjalo vo forme malovýroby po roku 1820, kedy uhorský kráľ Ferdinand I. udelil *Artikuly pre farbiarske cechy v Liptove*. Ľudový odev z modrotlače sa v Liptove vyznačoval zaujímavým strihovým riešením a bohatosťou vzorov.

Bytový textil predstavuje modrotlačová metráž na domácom plátne, alebo kompletná posteľná bielizeň. Súčasťou expozície je kolekcia modrotlačových foriem rôznorodých z hľadiska materiálu, tvaru a vzorov.

Small framed document or text.

Small framed document or text.

Modrotlačiar Daniel Žiška z Hýb sa koncom 60-tych rokov podujal vyhotoviť pre naše múzeum vzorníky všetkých svojich foriem a foriem zo zbierok múzea na bavlnené plátno v štyroch základných farebných kombináciách: modro-bielej, modro-modrej, modro-žltej a modro-zelenej.

Keď sme s odstupom času likvidovali jeho dielňu, demontovali obrovský mangel, ktorého hlavnou časťou bola veľká debňa plná riečnych skál, pohybujúca sa pomocou prevodového kola ťahanom zapriahnutým koníkom, zdalo sa nám samozrejme, že čoskoro vybudujeme funkčnú dielňu v Múzeu v prírode Pribyline. Plány prekazil nedostatok peňazí a zastavenie akejkoľvek výstavby v skanzene po roku 1989. Rekonštrukcia pôvodnej dielne, aj keď v zmenšenom rozsahu, našla priestor v expozícii múzea.

fasáda

Fasáda budovy Soľného úradu bola veľmi ošumelá, naposledy ju opravovali asi pred polstoročím. Keď bolo múzeum čiastočne sprístupnené, všetci sme sa tešili, aké je to tam pekné. Často nám to potvrdzovali aj návštevníci. Uvedomovali sme si však, že musíme zmeniť pohľad na ošarpanú stavbu s opadanou omietkou, s poškodeným zatečeným murivom. Darmo máme pekné expozície, keď zvonku vyzerá bývalý Soľný úrad, akoby nemal gazdu. Už v roku 2006 sme urobili pamiatkový výskum fasády a chýbali nám opäť len peniaze.

V polovici októbra 2008 sme sa s dodávateľom stavebných prác pustili do práce, skončili sme začiatkom decembra. Urobili sme novú omietku na čelnej južnej a dvoch bočných stenách. Mali sme šťastie, počasie nám prišlo a mrazy sa do skončenia prác nevyskytli. Aj finančne nám to vyšlo, múzeum zaplatilo dve tretiny nákladov na práce a materiál, zriaďovateľ jednu tretinu.

Posmelení úspechom sme ešte koncom roka vypracovali a na Ministerstvo kultúry SR predložili projekt na farebnú úpravu fasády. Ministerstvo nám v roku 2009 schválilo a podporilo projekt v grantovej schéme *Obnov si svoj dom*, určenej pre Národné kultúrne pamiatky. Znova začali starosti. Skôr, ako sme mohli začať povrchovú úpravu fasády, bolo potrebné urobiť novú omietku na zadnej stene budovy. Nemali sme peniaze, nemohol pomôcť ani zriaďovateľ, museli sme počkať na začiatok sezóny, na peniaze zo vstupného.

Po peripetiách s odstraňovaním puklín na fasáde sme sa pustili do konečnej farebnej úpravy. Odborné práce nám zabezpečil Oblasťný reštaurátorský ateliér z Levoče. Budova dostala podobu zo začiatku devätnásteho storočia, ozdobnými prvkami sú *šambrány* okolo okien vytvorené podľa šablóny v odtieni tmavšej šedej farby.

prízemie

Keď sme začali rekonštruovať priestory na prízemí, uvažovali sme, ako ich využiť. Najskôr sme nechali urobiť reštaurátorský výskum, hoci od začiatku prevládal názor, že priestory na prízemí neboli reprezentačné a teda nemali výzdobu. Naše úvahy sa potvrdili len čiastočne. V miestnostiach vo východnej časti sa nenašla žiadna dekoratívna výmaľba ani štuková výzdoba. Tieto priestory sme využili na expozíciu *Ludová modrotlač*.

V juhozápadnom trakte prízemía sa nachádzali tri miestnosti. I napriek poškodeniu nevhodnými stavebnými zásahmi bolo vidieť, že sú zaklenuté klenbami ohraničenými štukovými rímsami a navzájom prepojené. Už po základnom očistení sa ukázalo, že na stropoch sa nachádza zaujímavá výtvarná výzdoba. Znova sme stáli pred rozhodnutím. Nebudeme si komplikovať život, miestnosti jednoducho stavebne upravíme a zriadime v nich chýbajúce depozitáre zbierkových predmetov. Na druhej strane oživala myšlienka, že by bolo večnou škodou nevrátiť týmto priestorom ich pôvodnú podobu z obdobia okolo roku 1800 a neukázať ich ľuďom.

Myšlienka sa stala skutočnosťou realizáciou projektu cezhraničnej spolupráce s poľským Múzeom okręgowym v Nowym Sączu. Vďaka jeho aktivitám sme uskutočnili odborné podujatia, semináre, konferencie. Podarilo sa rekonštruovať aj tri miestnosti na prízemí, vrátane reštaurovania výtvarnej výzdoby stropov a stien.

slávnostná sála

Múzeum má novú expozíciu historickej Soľnej cesty, ktorá bude slúžiť na vzdelávacie a prezentačné podujatia. Slávnostnú sálu bude využívať mesto Liptovský Hrádok na slávnostné obrady a podujatia.

Slávnostná sála Soľného úradu má rekonštruovanú a reštaurovanú dekoratívnu výzdobu, ktorá bola nájdená pod omietkami. Okrem štukovej výzdoby sú to farebné iluzívne maľby s rastlinným a geometrickým ornamentom v kultivovanej farebnosti technikou all secco, vyhotovené na špičkovej majstrowskej úrovni umelecko remeselného spracovania.

Historická Soľná cesta

The image shows a well-lit interior hallway of a museum. At the end of the hallway is a large, arched doorway with a decorative black metal grille. To the right, there are several display cases containing historical documents and photographs. The walls are light-colored, and the floor is made of light-colored tiles. A black carpet runs along the right side of the hallway. On the left wall, there is a red fire extinguisher and a small framed picture. The overall atmosphere is clean and professional, reflecting the historical significance of the building.

Projekt Historická Soľná cesta završil viacročnú etapu rekonštrukcie budovy múzea, ktorá v minulosti slúžila ako Soľný úrad. Do života mesta Liptovský Hrádok sa vrátila vzácna stavba, ktorá napriek času, napriek nie vždy starostlivým užívateľom si uchovala svoje tajomstvá. Vďaka viacerým ľuďom, ich úsiliu a nadšeniu pri obnove vzácnnej pamiatky sa stavbe vrátila podoba, ktorú jej dal pred viac ako 200 rokmi prefekt Komorského likavsko-hrádockého panstva František Wisner z Morgensternu.

Historical Salt Route

The project Historical Salt Route ended a more year lasting phase of the museum building reconstruction which served as a salt warehouse in the past. Liptovský Hrádok got back a precious building which in spite of not always caring owners has preserved its secrets. Thanks to more people, their effort and enthusiasm during the reconstruction the building has gained the original appearance given by the Prefect of Likava – Hrádok domain František Wisner von Morgenstern 200 years ago.

Historyczna Droga Solna

Projekt Historyczna Droga Solna zakończył kilkuletni etap rekonstrukcji budynku muzeum, który w przeszłości pełnił rolę Urzędu Solnego. Do życia w mieście Liptovský Hrádok przywrócono cenną budowlę, która mimo upływu czasu zachowała w sobie swoje tajemnice. Dzięki wielu osobom, ich staraniom i entuzjazmu przy odnowie cennego zabytku budynek uzyskał wygląd, jaki przed ponad 200 laty dał mu prefekt Likavsko – Hrádockiego Państwa František Wisner z Morgensternu.

roky a udalosti

- 1722 W. C. Neffzer sa stal inšpektorom soľných záležitostí v severnom Uhorsku
- 1728 vybudovanie soľného skladu a úradu v Liptovskom Hrádku
- 1731 odpredaj panstva Hrádok uhorskej kráľovskej komore
- 1762 vznik likavsko-hrádockého panstva, komorským prefektom sa stal J. X. Girsík
- 1795 príchod Františka Wisnera, v Liptovskom Hrádku pôsobil ako prefekt do roku 1813
- 1796 založenie Hlavnej lesnej a národnej školy v Liptovskom Hrádku, po jej zrušení zostala v meste Štátna ľudová škola
- 1805 povýšenie Hrádku na komorské mesto
- 1822 gróf Alojz Mednyanský sa na plti vydáva na svoju malebnú cestu dole Váhom a píše rovnomenný cestopis
- •
•
•
•
•
•
•
•
- 2002 december, schválenie kúpy budovy pre múzeum zastupiteľstvom Žilinského samosprávneho kraja
- 2003 14. január, podpísanie kúpnej zmluvy
- 2003 príprava projektovej dokumentácie, začiatok rekonštrukcie

- 2004 sťahovanie pracoviska múzea do rekonštruovaných priestorov
- 2004 17. máj, sprístupnenie prvej expozície a výstavných priestorov pre verejnosť
- 2004 úspešný projekt Phare na vybudovanie Ovčiarskeho múzea podporený EÚ
- 2005 26. október, slávnostné otvorenie Ovčiarskeho múzea
- 2006 budova soľného úradu bola vyhlásená za pamätihodnosť mesta Liptovský Hrádok
- 2006 začiatok rekonštrukcie fasády, výskum, výmena okien
- 2007 reštaurovanie stropných malieb
- 2007 historická budova soľného úradu bola vyhlásená za Národnú kultúrnu pamiatku
- 2007 27. september, slávnostné sprístupnenie expozície s reštaurovanou výtvarnou výzdobou
- 2008 rekonštrukcia priestorov na prízemí
- 2008 začiatok rekonštrukcie fasády budovy
- 2008 12. december, slávnostné sprístupnenie rekonštruovaných priestorov na prízemí budovy
- 2009 rekonštrukcia priestorov pre *Galériu čipky*, podporená Nadáciou VUB
- 2009 ukončenie rekonštrukcie fasády vrátane farebnej úpravy
- 2009 budovanie expozície *Ludová modrotlač*
- 2010 projekt *Čipkárska cesta*, ukončenie I. etapy
- 2010 projekt *Historická Soľná cesta*, rekonštrukcia priestorov a reštaurovanie malieb
- 2011 expozícia *Historická Soľná cesta*

Literatúra

- GABRIEL, František: Soľný monopol v 18. stol. a jeho prosazování v severním pohraničí Slovenska, In. Historické štúdie VII. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1961, s. 31 – 96
- HALAGA, Ondrej R.: Poľská a Uhorská soľ na Slovensku v stredoveku. Studie z dziejów górnictwa i hutnictwa, T.XII, 28 – 75. Wrocław-Warszawa-Kraków 1968
- HOUDEK, Ivan: 600 rokov z minulosti bývalého výsadného mesta Ružomberka 1318 – 1918. Ružomberok 1934
- HOUDEK, Ivan: Historické pamiatky mesta Ružomberka. In: Vlastivedný zborník Považia IV. Banská Bystrica, Stredoslovenské vydavateľstvo 1961, s. 132 – 144
- HÝROŠ, Štefan Nikolaj: Zámok Lykava a jeho páni, poťahom na Lyptov, okolie a celé državie. Turčiansky Sv. Martin 1876
- KAZIMÍR, Štefan: Zprávy o náleziskách soli na Orave a v Liptove z prvej polovice 17. storočia. In: Vlastivedný zborník Považia VIII. Banská Bystrica, Stredoslovenské vydavateľstvo 1966, s. 189 – 194
- KUČERA, Matúš: Vývoj soľného monopolu na Slovensku v staršom stredoveku. In: Historica. Sborník Filozofickej fakulty UK, XV. Bratislava, SPN 1964, s. 71 – 94.
- MEDNYANSKÝ, Alojz: Malebná cesta dolu Váhom, Bratislava, Tatran 1982
- VÍTEK, Peter: Významné osobnosti hradného a komorského panstva v Liptovskom Hrádku, Mesto Liptovský Hrádok 2008,
- VÍTEK, P., CHURÝ, S., ŠUBA, A.: Z minulosti Liptovského Hrádku, Transcius Liptovský Mikuláš pre Mesto Liptovský Hrádok, 2006

Múzeum v Soľnom úrade

© Liptovské múzeum v Ružomberku, marec 2011

Text: Iveta Zuskinová

Odborná spolupráca: PhDr. Karol Dzuriak

Preklad: Jolanta Drobčová (PL), Dana Wolfová (EN)

Ilustrácie: Janka V. Krivošová

Foto: archív a dobový obrazový materiál Liptovského múzea v Ružomberku

Grafická úprava: Libuša Vyšná

DTP a príprava pre tlač: Print Master Liptovský Mikuláš

Tlač: REPROservis Kováč, s. r. o.

Náklad: 150 ks

ISBN: 978-80-970094-6-5